

политических факторов, господствующих идеологических концепций и педагогических детерминант определены и проанализированы периоды становления и развития системы профессиональной подготовки учителей в Республике Кипр в XX веке.

Ключевые слова: *периодизация, система подготовки учителей, профессиональная подготовка учителей, Республика Кипр.*

SUMMARY

N. Voyevutko. Periods of development of teachers training system in the Republic of Cyprus in the XX century.

The approaches to the definition «periodization» in the teacher training system are grounded. Different approaches to socio-cultural, socio-economic and socio-political factors, prevailing ideological concepts and teaching determinants are analyzed. The periods of formation and development of the professional teacher training in the Republic of Cyprus in the twentieth century are determined and analyzed.

Key words: *periodization, the system of teacher training, teacher training, the Republic of Cyprus.*

УДК 378.305(430)

О. Я. Гривкова

Інститут педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В УНІВЕРСИТЕТАХ НІМЕЧЧИНИ

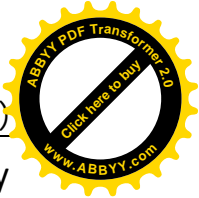
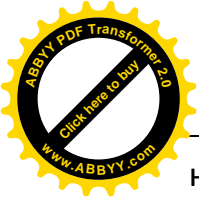
У статті висвітлено основні передумови виникнення гендерної педагогіки в Німеччині, проаналізовано тематичний план лекційних курсів з гендерної проблематики в університетах Німеччини, спираючись на навчальні плани, виявлено особливості гендерної освіти у ВНЗ, визначено позитивні ідеї німецького досвіду, які доцільно використати в університетах України.

Ключові слова: *гендерна педагогіка, гендерно орієнтований підхід, гендерний мейнстримінг, університети Німеччини.*

Постановка проблеми. Одним із найважливіших напрямів розвитку педагогічної науки в епоху глобальних соціально-економічних і культурологічних трансформацій у суспільстві є становлення нової галузі наукових знань – *гендерної педагогіки*, предметом дослідження якої виступає корекція процесу соціалізації молодого покоління залежно від статі.

У багатьох документах міжнародних організацій (ЮНЕСКО, Ради Європи, Світового банку, МОП, ОЕСР), що впливають на формування сучасних поглядів на цивілізаційний прогрес, людський капітал визнається вирішальним чинником економічного зростання країн, підвищення їх конкурентоспроможності на світовому ринку.

У зв'язку з цим нова парадигма розвитку людства в умовах постіндустріального суспільства на перший план висуває не



нагромадження матеріальних благ, а розвиток людського потенціалу у формі знань, інтелектуальних здібностей і практичних навичок.

Особистісно орієнтована парадигма педагогічної освіти підкреслює необхідність нових вимог до діяльності сучасної вищої школи, у якій принципово важливою стає така антропоцентрична модель навчання, за якою студент визнається головною дійовою особою всього навчально-виховного процесу, активним суб'єктом діяльності, який може самореалізуватися відповідно до властивих йому індивідуальних пізнавальних можливостей.

Водночас навчання і виховання нинішнього молодого покоління значною мірою ґрунтується на статево-рольовому підході, який істотно обмежує розвиток особистості межами традиційних гендерних ролей в основних сферах життєдіяльності людини: освіті, професії, родині, вихованні дітей, відпочинку.

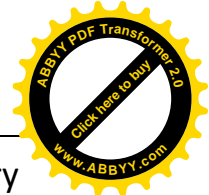
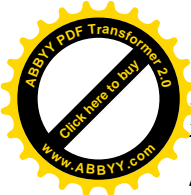
Сучасна педагогічна освіта повинна розширювати життєвий простір для розкриття індивідуальних здібностей і задатків особистості кожного студента, вивільнювати мислення педагогів від статево-рольових стереотипів.

У цьому контексті змінюється система підготовки майбутніх педагогів, яка повинна бути спрямована на подолання стереотипів, нврахування специфіки життєвих інтересів і психологічних відмінностей між чоловіками та жінками.

Для ефективного впровадження гендерно орієнтованого підходу в освіту, на думку російської дослідниці Л. В. Штильової, необхідно вивчити фактори педагогічного середовища, що впливають на процес формування гендерної ідентичності вихованців, форми шкільної роботи, значущі для гендерної соціалізації, підготувати для цього педагогічний персонал [1].

Ураховуючи прагнення України стати органічним складником світового освітнього простору, для вітчизняної науки набуває особливого значення всебічне вивчення питання реалізації гендерних аспектів у професійній підготовці вчителів у сучасній Німеччині, тому що ФРН є одним із найвпливовіших членів Європейського Союзу, що має високорозвинену систему вищої освіти та зосереджує увагу на якісній підготовці педагогічних кадрів саме на засадах гендерно орієнтованого підходу тощо.

Аналіз актуальних дослідження. Гендерна проблематика в галузі освіти висвітлюється у численних працях українських та зарубіжних учених, педагогів-практиків. Так, гендерно орієнтований підхід в освіті розвинених країн Європи на різних етапах розвитку вивчали І. Даценко, М. Зубілевич, О.Ільченко, Л. Ковальчук, В. Кравець, Л. Яворська, А. Бредов (А. Bredow),



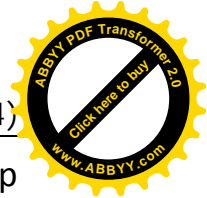
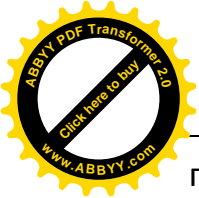
А. Кайзер (A. Kaiser) та ін. Питанням гендерної педагогіки приділяють увагу О. Аніщенко (професійна компетентність педагога в контексті гендерних досліджень), М. Гоголь-Саврій, П. Горностаї, І. Іванова, В. Кравець, Н. Ковальчук, Н. Кутова, Г.Лактіонова (педагогічні аспекти гендерної ідентичності), Л. Столярчук, А. Ягремцева (гендерні дослідження в розвитку сучасної теорії педагогіки вищої школи України та Німеччини), Л. Штильова та ін. Дослідження з гендерної психології здійснюють Т. Говорун, О.Кікінежді, І. Кон, М.Ткалич та ін. Питання гендерного виховання студентської молоді досліджували Н. Гнатів та Л. Маценко. Однак, необхідно відзначити, що питання інтеграції гендерно-орієнтованого підходу в освіту, зокрема, в українську, є досить актуальним і виступає предметом гострих дискусій.

Мета статті – з'ясувати особливості реалізації гендерно-орієнтованого підходу в університетах Німеччини, визначити позитивні ідеї німецького досвіду, які доцільно використати у вищих навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу. У заключному комюніке Берлінської конференції міністрів освіти (вересень 2003 р.) стверджувалося, що Болонський процес повинен ліквідувати соціальні деформації суспільства, зокрема гендерну дискримінацію, а також інші соціальні нерівності в системі вищої освіти.

У цьому контексті особливо значущими є ідеї гендерної педагогіки, висвітлені у працях деяких провідних сучасних німецьких педагогів-дослідників, які зробили суттєвий внесок у становлення та розвиток гендерної педагогіки Німеччини. Так, аспект проблеми реалізації гендерно орієнтованого підходу в освітньому процесі висвітлено в наукових працях А. Бредов (A. Bredow); закономірності щодо гендерних стереотипів у поведінці хлопців і дівчат у сучасній школі виявлені М. Біцан (M. Bitzan); А. Кайзер (A. Kaiser) розкрила питання гендерного виховання у шкільній освіті та приділила увагу проблемі прихованого навчального плану; питання гендерної рівності у шкільній освіті розглянуті у працях М. Крюгер-Потрац (M. Krüger-Potratz); проблемі гендерно орієнтованого підходу в педагогіці присвячені праці М. Кунерт-Цір (M. Kunert-Zier); К. Хагеманн-Вайт (C. Hagemann-White) та Г. Фаульстіх-Віланд (H. Faulstich-Wieland) розкрили питання гендерної соціалізації молоді.

На особливу увагу заслуговують дослідження німецьких учених С. Гренц (S. Grenz), Б. Кортендик (B. Kortendiek), М. Крисцио (M. Kriszio) та А. Лютер (A. Löther), які порушили питання гендерної рівності в освітньому



процесі вищої школи; дослідників Б. Лібіг (B. Liebig), Е. Розенкранц-Фаллеггер (E. Rosenkranz-Fallegger) та У. Маєрхофер (U. Meyerhofer), які висвітили у своїх працях проблему формування гендерної компетентності у вищих навчальних закладах; вчених Є. Бломе (E. Blome), О. Ерфмаєр (A. Erfmeier), Н. Гюлхер (N. Gülcher) та К. Смазаль (K. Smasal), які присвятили свої праці питанням реалізації гендерного менеджменту в системі вищої освіти.

Представники гендерної педагогіки в Німеччині А. Кайзер (A. Kaiser), Г. Кіпер (H. Kiper), М. Кунерт-Цір (M. Kunert-Zier) та С. Льоффлер (S. Löffler) критикують сучасну теорію освіти за її неповагу до культурних процесів [3; 6].

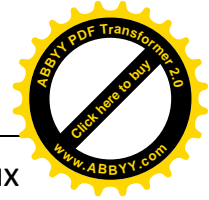
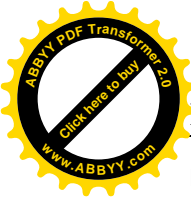
Проаналізувавши зміст освіти, вищезгадані німецькі вчені зауважили, що навчальні програми та підручники відображають не тільки «об'єктивне знання», але й зумовлене бачення бажаного майбутнього та рекомендовані соціальні переваги. Розкриваючи механізми формування людини відповідно до цілей суспільства, ці дослідники широко використовують термін «прихований навчальний план» (heimlicher Lehrplan) [4, 375].

Вони вважають, що цей стиль навчання непомітно впливає на учня та примушує його приймати нав'язану суспільством роль. Таким чином, на думку цих науковців, зміст освіти певною мірою обслуговує підготовку учнів чоловічої статі до домінуючої, а жіночої – до підпорядкованої позиції в суспільстві, що порушує гендерний баланс.

Науковці А. Бредов (A. Bredow) та Г. Фаульстіх-Віланд (H. Faulstich-Wieland) визначають «гендер» як складний соціокультурний конструкт, який відображає відмінності в ролях, поведінці, ментальних та емоційних характеристиках між чоловіком і жінкою. Крім того, німецькі дослідники зосереджують увагу на тому, що інтеграція гендерно орієнтованого підходу в систему вищої освіти Німеччини є вкрай необхідною, оскільки гендерна збалансованість у німецькому суспільстві є одним з індикаторів визнання Німеччини як розвиненої держави.

Г. Фаульстіх-Віланд (H. Faulstich-Wieland) наголошує на тому, що гендерно орієнтований підхід забезпечує розвиток та розкриття потенційних здібностей особистості, створює умови для формування внутрішньої культури, виховання «жіночності» та «мужності», допомагає адаптуватися до стрімкого темпу розвитку сучасного суспільства.

Розробка теорії гендерно орієнтованого підходу, на думку Д. Леммермьоле (D. Lemmermöhle), Е. Нюссен (E. Nyssen), Г. Фаульстіх-Віланд (H. Faulstich-Wieland) та ін., є суттєвим кроком у розвитку нового напрямку науки – гендерної педагогіки. Розробка цієї теорії спричинила об'єктивними процесами, які домінують у сучасному суспільстві. На думку вчених, мета



гендерної педагогіки полягає в деконструванні традиційних культурних обмежень розвитку потенціалу людини залежно від гендера, створенні умов для максимальної самореалізації та виявлення здібностей учнів у процесі педагогічної взаємодії незалежно від гендера, який їм властивий [3].

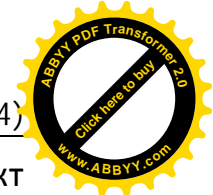
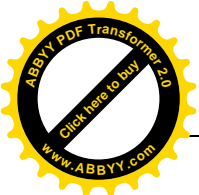
Учені А. Кайзер (A. Kaiser) та Г. Фаульстіх-Віланд (H. Faulstich-Wieland) визначають такі основні передумови виникнення гендерної педагогіки в Німеччині:

- злам традиційної системи гендерної стратифікації;
- ослаблення поляризації жіночих та чоловічих соціальних ролей;
- зміна культурних стереотипів маскулінності та фемінності;
- егалітаризм, що став одним із пріоритетних напрямів державної політики Німеччини.

Це обґрунтувало необхідність переосмислення ролі жінки в різних сферах громадської та професійної діяльності; об'єктивних змін у гендерних характеристиках шлюбно-сімейних відносин (зміни у шлюбно-сімейному статусі сучасної жінки та чоловіка, зниження значущості сім'ї, зростання пріоритетності позасімейних цінностей та ін.) [3; 4].

Гендерне конструювання в Німеччині відзначається розробленням та впровадженням моделі гендерного мейнстрімінгу (Gender Mainstreaming) у всі ланки німецької освіти, збагаченням гендерно-інформаційного простору шляхом поширення гендерної статистики, проведення широкомасштабних просвітницьких заходів, спрямованих на підвищення гендерної компетентності педагогів (наприклад : гендерні тренінги та підвищення кваліфікації педагогів). Усе це забезпечує формування гендерної культури нового покоління.

На цьому тлі в Німеччині з'являються центри гендерних досліджень, які реалізують програми гендерної рівності в межах тренінгів, упроваджують програми підвищення кваліфікації педагогів середньої та вищої школи. Серед найбільш важливих центрів гендерних досліджень можна відзначити такі, як: Гендерний інститут федеральної землі Саксонії Ангальт та Гамбурзький інститут гендерних досліджень. У Німеччині також працює понад 50 університетів, які пропонують своїм студентам вивчати гендерні дослідження в педагогіці в межах спеціальності «Гендерна педагогіка». На базі цих університетів створені центри гендерних досліджень. Найбільшими університетами з вищеназваною спеціальністю є Аугсбурзький університет, Берлінський університет імені Вільгельма фон Гумбольдта, Університет міста Франкфурта-на-Майні, Гамбурзький університет, Ганноверський університет, Університет міста Лейпциг та ін.



У Берлінському університеті у 1997 р. стартував проект «Дегендеризація науки», ініціатори якого намагалися зробити природничі науки більш привабливими для жінок завдяки змінам у навчальному плані й об'єднанню природничих і технічних наук з гуманітарними. Відтоді понад 20 університетів Німеччини почали вводити програму гендерних досліджень у свій розклад. Університет в Ольденбурзі, університет Альберта Людвіга у Фрайбурзі поєднують гендерні програми з дослідженнями в медичних, природничих та інформаційних науках.

Протягом 4-х семестрів студенти гуманітарних спеціальностей університету м. Білефельд прослуховують курс «Гендер та наукові дослідження», у якому розглядаються такі тематичні поля:

- Гендерна соціалізація і гендерний підхід в освіті;
- Гендерний підхід в організації трудового процесу;
- Гендерна проблематика у сфері охорони здоров'я;
- Транснаціоналізація і демократизація гендерних стосунків у суспільстві.

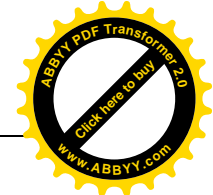
Наприклад, модуль *Гендерна соціалізація і гендерний підхід в освіті* ознайомлює студентів з поняттям гендер, формує думку про гендерну компетенцію індивіда. Під час практичних занять аналізуються поняття гендерної компетенції, відбувається процес ознайомлення з методами і формами гендерної освіти, формується думка про власну гендерну компетенцію. При цьому акцентується, що гендерні конструкції і гендерні стосунки формуються під впливом соціально-культурних умов, дається визначення статі, гендера та ін.

Гендерний курс «Гендер і гендерні перспективи в галузі гуманітарних наук» проф. Мехтільди Оксле (університет м. Ольденбург) також має міждисциплінарний характер і прослуховується студентами різних факультетів і спеціальностей. Тематика курсу охоплює такі теми:

- Гендер і соціологічні дослідження;
- Культурологія й гендер;
- Гендерна історія;
- Транснаціоналізм, міграція й гендер;
- Гендерні перспективи в загальній і історичній педагогіці.

Особливе місце посідає гендерна проблематика в курсі навчальних дисциплін студентів, які вивчають педагогічні науки. Вони мають змогу прослухати такі гендерні курси на різних етапах навчання:

- Коедукативна та моноедукативна освіта;
- Права жінки і проблеми гендерної рівності в суспільстві;



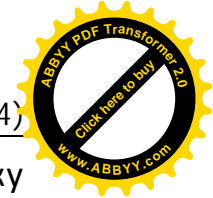
- Особливості навчання і виховання хлопчиків у сучасній школі;
- Особливості навчання і виховання дівчат у сучасній школі;
- Гендерні особливості учнів у процесі виховання.

Студенти Бременського університету факультету спеціальної педагогіки прослуховують обов'язковий курс лекцій з гендерної тематики «Інвалідність і гендер» під керівництвом проф. С. Кьобзелль (S. Köbsell). Мета цього курсу полягає як у виявленні відмінностей між статями, гендерної нерівності і гендерної дискримінації, а так само у визначенні, як ці фактори впливають на специфічні проблеми, пов'язані зі здоров'ям, на послуги системи охорони здоров'я і можливість отримання освіти. Під час лекційного курсу акценти робляться на таких темах:

- Інвалідність і стать: психофізіологічні особливості дітей-інвалідів;
- Професіоналізм і стать: *гендерна сегрегація* на ринку праці;
- Особливості роботи з різностатевими дітьми-інвалідами;
- Досвід міжнародних гендерних студі. [5, 31–49].

Незважаючи на те, що у науковому й освітньому просторі Німеччини з початку 90-х років XX ст. присутні гендерні дослідження і гендерний підхід, на помітні досягнення у сфері гендерних досліджень – на основі найбільш плідних результатів гендерних досліджень з педагогіки в системі освіти Німеччини змінилися навчальні плани і підручники з дисциплін соціально-гуманитарного циклу, відбувається активна перебудова форм і методів виховання та навчання з урахуванням принципів гендерно орієнтованого підходу тощо, ступінь гендеролізації наукового життя країни, на думку деяких німецьких вчених (У. Кессельс, Л. Фрід та ін.), є невеликим. Труднощі в освоєнні гендерної теорії пов'язують з термінологічним запозиченням і складністю методології, ототожненням гендерної теорії з фемінізмом, укоріненням ідей про жіноче і чоловіче призначення в масовій свідомості, а це є бар'єром на шляху до поширення гендерної теорії в університетах.

Висновки. Таким чином, досвід, накопичений ученими Німеччини, доводить, що необхідною умовою успішної реалізації гендерної освіти є впровадження спеціальних гендерних курсів у систему вищої школи, підготовка педагогічних кадрів вищих навчальних закладів, публікації конкретних наукових досліджень, узагальнюючих праць з теорії і методології гендерних досліджень (підручників, посібників, збірників), а також матеріальні стимули до розроблення та впровадження нових тем і курсів з гендерної проблематики у ВНЗ.



Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у пошуку форм, методів і засобів навчання, що дозволили б реалізувати аспекти обраної тематики в українських освітніх реаліях, наприклад механізми реконструкції гендерних стереотипів учителів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Штылева Л. Педагогика и гендер: развитие гендерных подходов в образовании [Электронный ресурс] / Л. Штылева. – Режим доступа : <http://www.ivanovo.ac.ru/win1251/jornal/jornal3/shtil.htm>.
2. Ягремцева А. О. Гендерний підхід в освітньому процесі: порівняльний аналіз українського та німецького досвіду / А. О. Ягремцева // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць / Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2009. – Вип. 5. – С. 490–495.
3. Faulstich-Wieland H. Einfuhrung in Genderstudien / H. Faulstich-Wieland. – Verlag B. Budrich. – Stuttgart, 2006. – 232 s.
4. Glaser E. Handbuch Gender und Erziehungswissenschaft. Verlag Julius Klinkhardt / Glaser E., Klika D., Prengel A. – Kempten, 2004. – 704 s.
5. Köbsell Swantje. Behinderung und Geschlecht – Versuch einer vorlaufigen Bilanz aus Sicht der deutschen Behindertenbewegung / Swantje Köbsell. – Jacob, Jutta / Wollrad, Eske : Behinderung und Geschlecht – Perspektiven in Theorie und Praxis. Dokumentation einer Tagung Oldenburg. – Bis-Verlag. – S. 31–49.
6. Michel S. Mehr als Gendermodul / S. Michel, S. Löffler. – Kleine Verlag GmbH. – Bielefeld, 2006. – 178 s.
7. Muller H. Gender Mainstreaming in Mehrebenensystem der EU / H. Muller. – LIT Verlag – Hamburg, 2007. – 232 s.

РЕЗЮМЕ

Е. Я. Гривкова. Реализация гендерно ориентированного подхода в университетах Германии.

В статье освещены основные предпосылки возникновения гендерной педагогики в Германии, проанализирован тематический план лекционных курсов по гендерной проблематике в университетах Германии, основываясь на учебных планах, выявлены особенности гендерного образования в вузах, определены положительные идеи немецкого опыта, которые целесообразно использовать в университетах Украины.

Ключевые слова: гендерная педагогика, гендерно ориентированный подход, гендерный мейнстриминг, университеты Германии.

SUMMARY

O. Grivkova. The implementation of gender-oriented approach in the universities of Germany.

The article highlights the background of gender pedagogy in Germany, the thematic plan of lectures on gender issues in German universities is analyzed. the peculiar properties of gender education based on the university curricula are identified and the positive ideas of the German experience, which should be used at the universities of Ukraine are revealed.

Key words: gender pedagogy, gender-oriented approach, gender mainstreaming, German universities.